

Zapożyczenia

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o.

Wstęp

Język polski należy do najcenniejszego dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Trzeba jednak pamiętać, że już od początków istnienia państwa polskiego wyrazy z innych języków przedostawały się do polszczyzny.

Wyrazy te to zapóŹyczenia.

W języku polskim najczęściej korzystaliśmy z zasobów:

- języka łacińskiego,
- języka francuskiego,
- języka czeskiego,
- języka niemieckiego,
- języka rosyjskiego,
- języka angielskiego.

Współcześnie najwięcej zapóŹyczeń to anglicyzmy.

Musimy pamiętać, że nie unikniemy używania zapóŹyczeń, ale powinniśmy to robić rozsądnie.

Zapożyczenia wyrazów:

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o.

Nauczysz się

odróżnisz zapożyczenia od wyrazów rodzimych;

wskażesz źródła zapożyczeń;

zbierzesz argumenty na temat znaczenia zapożyczeń w rozwoju języka;

omówisz przyczyny pojawiania się zapożyczeń w polszczyźnie.

Cele edukacyjne zgodne z etapem kształcenia

Po zapoznaniu się z e-materiałem uczeń:

1. rozumie istotę rozwoju języka ojczystego i potrafi ustosunkować się do pojęcia czystość języka;
2. zyskuje świadomość charakteru zapożyczeń w języku polskim z języka angielskiego i innych języków;
3. rozróżnia typy zapożyczeń i ich funkcje;
4. wypowiada się na temat czystości języka.

ZAPOŻYCZENIA – audiobook

Rozdziały:

1. Zapożyczenia – wrogowie czy przyjaciele?
2. Języki świata
3. Typy zapożyczeń i ich przykłady

Notatka dla prowadzącego

Wskazówka

Podczas słuchania nagrań i czytania tekstów zwróć uwagę na różne stanowiska zajmowane wobec zapożyczeń w języku polskim. Postaraj się także zauważyć wyrazy, które pochodzą z innych języków, ale funkcjonują we współczesnym języku polskim.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P9gPsHo0i>

Zapożyczenia

Rozdział 1

Zapożyczenia – wrogowie czy przyjaciele?

W nagraniu pojawią się trzy teksty dotyczące funkcjonowania zapożyczeń w języku polskim. Wypowiedź pierwsza pochodzi z książki Stanisława Dubisza „Nauka o języku

dla polonistów”. Wypowiedź druga została opracowana na podstawie fragmentu artykułu Julii Piotrowskiej „Polacy nie gęsi...” ze strony internetowej educover.pl. Wypowiedź trzecia została opracowana na podstawie ogólnodostępnych źródeł.

Wypowiedź pierwsza

Kontakty polityczne, gospodarcze i kulturalne pomiędzy narodami spowodowały, że pojawiły się językowe zapożyczenia, które z pewnością miały swoje uzasadnienie – wypełniały bowiem luki w języku. Jak pisze profesor Stanisław Dubisz: „najlicniejszą grupę w obrębie słownikowych pożyczek z języków obcych stanowią bez wątpienia tzw. zapożyczenia leksykalne (wyrazowe). Sprowadzają się one do przejmowania z języków obcych pełnych form wyrazowych, które są przystosowywane (adaptowane) pod względem fonetycznym, fleksyjnym i słowotwórczym. Najstarsze (jeszcze sprzed okresu powstania państwa polskiego) tego typu zapożyczenia wywodziły się z języka gockiego, niemieckiego i czeskiego, a dotyczyły zarówno podstawowych przedmiotów codziennego użytku, jak i spraw związanych z gospodarką i organizacją życia społecznego, np. deska (gocka), chleb (gocki), berło (czeskie) [...]. Bezpośrednio z języka czeskiego została przejęta podstawowa warstwa terminologii chrześcijańskiej.

Wypowiedź druga

Oto kolejna wypowiedź na temat zapożyczeń we współczesnej polszczyźnie. Autorka artykułu zadaje pytanie: „Kiedy używanie obcych zwrotów jest absolutnie konieczne, a kiedy owa tendencja staje się irytującym przejawem językowej niemocy?”

Pierwsza sytuacja to oczywiście nazwanie rzeczy, zjawisk, stanów, które do tej pory nie istniały w naszej rzeczywistości, a które trzeba nazwać – są to zapożyczenia wzbogacające język. Angielskie zwroty przydają się również do skrótowego określenia niektórych rzeczowników, co podnosi ekonomię języka. Wiele polskich zwrotów jest po prostu nieprecyzyjnych i nie oddaje w stu procentach tego, co chcielibyśmy przekazać.

Pojawia się kolejne pytanie: czy nie mamy polskiego odpowiednika? Niestety okazuje się, że nie potrafimy wykorzystać potencjału polszczyzny. Zamiast modnego słowa survival można użyć: obóz przetrwania.

Być może anglicyzmami podświadomie chcemy dodać sobie prestiżu – nawet jeśli wydarzenie brzmi dostojniej niż event i gdy spotkanie jest bardziej przyjaznym zwrotem niż meeting. Za taki groteskowy efekt odpowiadają w głównej mierze media, które wprowadzają do potocznego języka modne słowa. Niekiedy odbywa się to w sposób tak sztuczny i wymuszony [...].

Częste jest również zjawisko kalek językowych, a więc bezpośredniego przetłumaczenia wyrazu lub całego zwrotu z języka obcego bez uwzględnienia istniejących polskich odpowiedników danego słowa. Bardzo popularny stał się w ostatnich latach przysłówek dokładnie, będący kalką od angielskiego exactly, zamiast rodzimego: właśnie lub owszem.

Należy się zatem zastanowić, czy użycie zapożyczenia jest zasadne w danej sytuacji. Niestety koszmaki językowe tworzone są we wszechobecnych reklamach: „Często spotykamy się z określeniem dedykowany w znaczeniu »przeznaczony« dla (ang. dedicated). Mówiąc o kobiecym smartfonie można przecież równie dobrze użyć zgrabnego polskiego określenia: stworzony z myślą o kobietach zamiast dedykowany dla kobiet [...]. Niegdyś składaliśmy podania o pracę, dziś używamy semantycznego zapożyczenia aplikować. Przeglądając internetowe ogłoszenia można również natknąć się na ofertę pracy na stanowisku Managera ds. adaptacji w sieci sklepów spożywczych. Brzmi tajemniczo? Chodzi o stanowisko w zakresie usług budowlanych. To tylko wybrane przykłady absurdałnego nadużywania wyrazów zapożyczonych.

Wypowiedź trzecia

Warto jednak pamiętać, że we współczesnej polszczyźnie funkcjonuje wiele wyrazów zapożyczonych, których używanie jest uzasadnione. Na język polski silny wpływ miały inne języki. Dowodem na to są wyrazy wymienione poniżej:

- absolutorium, diabeł, ołtarz, cmentarz – pochodzą z języka łacińskiego,
- komputer, sport, mecz, lajk, weekend – wniósł do polszczyzny język angielski,
- glanc, weksel, durszlak, szlauch – język niemiecki,
- szofer, fryzjer, taboret – to słowa pochodzące z Francji,
- pałac, por, seler, szparagi – pochodzą z języka włoskiego,
- hejnał, orszak, giermek, juhas – to zapożyczenia z węgierskiego,
- czort, nieudacznik, zagwozdka – to zwroty wywodzące się z języka rosyjskiego,
- masarz, władać, brama, hańba – język czeski,
- czajnik, torba, bohater, chałwa i tapczan – pochodzą z języka tureckiego.

Zapożyczeniami bywają również słowa całkowicie kojarzone przez Polaków jako rdzennie polskie, czyli cebula, ziemniak, kartofel, burak. Cebula i burak to słowa pochodzenia łacińskiego, a kartofel to słowo pochodzące z języka niemieckiego.

Rozdział 2

Języki świata

Nagranie jest zapisem dialogu pomiędzy dwiema osobami, w którym wystąpi wiele zapożyczeń.

- Cześć, cieszę się, że wreszcie możemy się poznać a nie tylko rozmawiać za pośrednictwem komputera.
- Też się cieszę. Bardzo mi miło i do tego mogliśmy się spotkać w tym super grill barze.
- Uwielbiam grilla, lepsze to niż fast food.
- Zgadzam się, ale po wizycie tutaj ledwo będę mogła dopiąć dzinsy.
- Nie będzie tak źle, weźmiemy tosty i ciepłe sandwicze.
- Ok, powiedz mi coś o sobie. Lubisz kino?
- Uwielbiam. Szczególnie filmy na podstawie bestsellerów.
- Właśnie niedawno byłam na pokazie filmów francuskich w ratuszu.
- Świetnie. Musimy się kiedyś razem wybrać. Lubisz sport?
- Uwielbiam tenisa, ale odkąd wylądowałam w szpitalu ze złamaną ręką, gram niewiele.
- Przykro mi, ale pewnie dojdiesz do siebie. Ja kocham sporty zimowe. Snowboard to moja pasja.
- Mój manager w biurze to też miłośnik sportów zimowych. Jaką muzykę preferujesz?
- Jazz i rock. A ty?
- Zdecydowanie pop i folk.

Rozdział 3

Typy zapożyczeń i ich przykłady

Nagranie zawiera wypowiedź o typach zapożyczeń.

Wyróżniamy następujące typy zapożyczeń:

Zapóżyczenia właściwe – to przejęcie całego wyrazu z języka obcego, jego znaczenia i formy, najczęściej ulega on spolszczeniu, np.:

match (z angielskiego) – mecz,

chauffer (z francuskiego) – szofer.

Zapóżyczenia strukturalne (inaczej kalki) – polegają na zastąpieniu obcego wyrazu częstkami polskich wyrazów, np.: nastolatek – teenager (angielskie) (teen – naście/age – wiek).

Zapóżyczenia semantyczne – znaczenie wyrazu rodzimego jest poszerzane o znaczenie zapożyczone, np.:

mysz – myszka komputerowa (z angielskiego).

Cytaty – wyrazy zapożyczone z języka obcego i przeniesione w niezminionej formie, np.:

bye-bye – z angielskiego,

à propos – z francuskiego.

Ciekawym zapożyczeniem są internacjonalizmy, czyli wyrazy, które funkcjonują w wielu językach i zachowują to samo znaczenie, różniąc się nieznacznie tylko pisownią np. demokracja, medycyna, republika.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Wersja tekstowa z wyróżnieniem pojęć

Polecenie 1

Polecenie do nagrania 1: Jaką opinię na temat zapożyczeń w języku polskim mają autorzy poszczególnych wypowiedzi?

Polecenie 2

Czy uważasz, że w tekście, którego wysłuchałeś, wystąpiło wiele zapożyczeń? Wypisz kilka z nich.

Polecenie 3

Czy łatwo jest rozpoznać wyrazy zapożyczone w języku polskim? Napisz, jak to zrobić.

Podsumowanie

W swojej kilkusetletniej historii język polski przyjął do swojego słownika wiele zapożyczeń z różnych języków (najczęściej z łaciny, języka czeskiego, niemieckiego, francuskiego i angielskiego).

Mechanizmy zapożyczania mogły być różne. Wyróżniamy zapożyczenia:

- właściwe
- strukturalne
- znaczeniowe

Współcześnie najwięcej wyrazów Polacy zapożyczają z języka angielskiego.

Trwa dyskusja na temat uzasadnienia zapożyczania tak dużej liczby wyrazów z języków obcych.

Powinniśmy być uważni, aby bezkrytycznie nie ulegać modom językowym.

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o.

PRACA DOMOWA

Praca domowa

Polecenie 4.1

Przygotuj pięć argumentów w dyskusji na temat: *Czy uważasz, że język polski jest zagrożony ekspansją języka angielskiego?*

Ćwiczenia

Wskazówka

W przypadku braku możliwości rozwiązania zadania z klawiatury lub trudności z odczytem przez czytnik ekranu, skorzystaj z innej wersji zadania.

Ćwiczenie 1

W podanych pytaniach zaznacz jedną prawidłową odpowiedź zgodną z treścią nagrania.

1. Podstawową warstwę terminologii chrześcijańskiej polszczyzna przejęła z języka: .

2. Autorka tekstu 2 uważa, że niektóre zapożyczenia są: .

3. Okazuje się, że nawet nazwy popularnych warzyw mogą pochodzić z: .

łacińskiego

poważne i zbędne

konieczne i absurdalne

łaciny

czeskiego

języków arabskich

języka włoskiego

absurdalne i groteskowe

j.polski_scen13_cw1

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 2

Dla każdego z podanych zapożyczeń wpisz język, z którego ono pochodzi.

1. mecz -

2. ratusz -

3. fast food -

4. rock -

5. kino -

6. cebula -

7. czort -

8. pałac -

9. grill -

10. szofer -

j.polski_scen13_cw2

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Inna wersja zadania

Ćwiczenie 4

Do zapożyczeń, dopisz propozycje ich polskich odpowiedników.

1. Manager -

2. Hamburger -

3. Laptop -

4. Grill -

5. Bestseller -

6. Stres -

j.polski_scen13_cw3

Źródło: Eduexpert Sp. z o.o. / Evaco Sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Inna wersja zadania

Słowniczek

absurd

(łac. *absurdus* – niedorzeczny) to, co jest pozbawione sensu; niedorzeczność, nonsens

ekspansja

(łac. *ekspansio* – rozszerzanie się) rozprzestrzenianie się na jakimś obszarze, zajmowanie przez państwo jakiegoś terytorium; wzrost objętości

embargo

1. ogłaszany przez władzę państwową lub organizację międzynarodową zakaz wywozu lub przywozu towarów do innego państwa;
2. zakaz opuszczania przez obce statki handlowe portów lub wód terytorialnych danego państwa;
3. rekwizycja w czasie wojny statków państwa neutralnego;
4. zakaz publikowania w środkach masowego przekazu jakiejś wiadomości przed określonym dniem i określoną godziną

fleksja

(łac. *flexio* – zginanie, zmienianie) odmiana wyrazów, dział gramatyki zajmujący się odmianą wyrazów

fonetyka

(gr. *phōnētikós* – który należy wymówić) dział językoznawstwa zajmujący się badaniem dźwiękowej strony języka; wymowa, sposób wymawiania, artykulacja właściwa danemu językowi

globalizacja

(ang. *global* – ogólny) proces polegający m.in. na zwiększeniu obrotów handlu międzynarodowego, nasileniu przepływu kapitału, ludzi i technologii oraz zacieraniu różnic kulturowych

groteska

(wł. *grottesca*) utwór o elementach komicznie przejawskrawionych, nieprawdopodobnych, karykaturalnych

leksyka

(gr. *leksikon* – słownik) ogół wyrazów wchodzących w skład danego języka, zasób wyrazów, słownictwo

migracja

(łac. *migratio* – przesiedlenie) wędrówka, przesiedlenie, masowe przemieszczanie się ludności, zwykle w poszukiwaniu lepszych warunków życia

słowotwórstwo

dział językoznawstwa zajmujący się sposobami powstawania nowych wyrazów w języku

prestż

(fr. *prestige*) znaczenie, poważanie, autorytet

semantyka

(gr. *semantikos* – oznaczający, ważny, znaczący) dział językoznawstwa zajmujący się badaniem znaczeń i historii znaczeń wyrazów

Powrót do e-podręcznika

E-podręcznik „Kultura odmienia”

<http://www.epodreczniki.pl/reader/c/131144/v/latest/t/student-canon>

1.3.2.5. Ile jest polszczyzny w języku polskim?

<http://www.epodreczniki.pl/reader/c/131144/v/latest/t/student-canon/m/j0000007UVB1v50>